

Catarina Eriksson & Katarina Michnik

Akademien för bibliotek, information, pedagogik och IT, Högskolan i Borås
catarina.eriksson@hb.se & katarina.michnik@hb.se

Ökar internetanvändning oddsen för folkbiblioteksanvändning?

1. Inledning

En återkommande fråga inom både folkbiblioteksområdet och folkbiblioteksforskningen är folkbibliotekens roll och användningen av folkbibliotek i ett alltmer digitaliserat samhälle (se t.ex. Alneng, 2017; Hansson, 2010; Hansson, 2015; Michnik, 2018; Vakkari 2012). I och med den digitala utvecklingen har nya informations- och/eller kulturförmedlande aktörer utvecklats vid sidan av folkbiblioteken. Det finns studier som menar att dessa nya aktörers tjänster kan komma att betraktas som mer tillgängliga och därför prioriteras framför folkbibliotekens (se t.ex. Choy, 2011). Vakkari (2012) skriver å andra sidan att det finns ett samband mellan användning av folkbibliotek och informationssökning på internet. Eftersom det har gått sex år sedan Vakkaris artikel publicerades och då användandet av såväl folkbibliotek som nya digitala aktörer har förändrats sedan dess, ser vi det som angeläget att genomföra en liknande studie idag. Återkommande SOM-undersökningars och Kungliga bibliotekets statistik visar att det finns en nedåtgående trend för analoga besök på (folk)bibliotek¹ och utlån av analoga böcker (Eriksson & Michnik, 2018; Höglund, 2017; Kungliga biblioteket, 2017a). Samtidigt ökar användandet av folkbibliotekens digitala tjänster (Eriksson & Michnik, 2018; Höglund, 2017), även om denna utveckling ännu inte uppväger den ovan nämnda minskningen (Kungliga biblioteket, 2017b). Vidare kan det ha skett en förändring av användarnas inställning till digitala folkbibliotekstjänster. Kronqvist-Berg har funnit i sin avhandling från 2014 att folkbibliotekens användare föredrar en analog kontakt med bibliotekspersonalen framför en kontakt via sociala medier. I ett nyligen publicerat inlägg på bloggen *Det virtuella samtalet* beskrivs däremot att analoga referensfrågor minskar

¹ I SOM-enkäterna görs ingen skillnad på olika typer av bibliotek. Då folkbibliotek är den bibliotekstyp som den svenska befolkningen vanligtvis kommer i kontakt med, torde lejonparten av de respondenter som har svarat på SOM-undersökningens enkät associera ordet *bibliotek* med *folkbibliotek*. Det är också så vi har förstått och använt detta.

samtidigt som det finns ökade förväntningar på att bibliotekstjänster ska vara digitalt tillgängliga (Bibblan svarar, 2018).

En andra anledning till vårt val av fokus är att Vakkaris (2012) studie inte inkluderar olika användningsformer av internet utan begränsar sig till informationssökning. Även om Vakkari gör skillnad på i vilket syfte som informationssökningen sker, huruvida det sker "for studying, work and business, everyday activities, and leisure activities" (2012, s. 623), saknar vi en inkludering av fler former av internetanvändning som aktiviteter som handlar om exempelvis socialisering och underhållning (jämför Blank & Groselj, 2014).

Med tanke på ovanstående vill vi genom denna text öppna upp för en fördjupad diskussion om samband mellan olika former av folkbiblioteksanvändning och internetanvändning.

2. Bakgrund

Det är inte självklart vad som menas med digitala folkbibliotekstjänster (se t.ex. Buchanan & McMenemy, 2010; Gould & Gomez, 2010). Det är ett mångtydigt begrepp som kan handla om digitala tjänster som erbjuds i det analoga biblioteksrummet såsom stöd vid informationssökning online (se t.ex. Sigler et al., 2011). Men det kan också handla om att folkbibliotekens användare interagerar digitalt med varandra (se t.ex. Balling, Alsted Henrichsen & Skouvig, 2008). Spännvidden är därmed stor.

För folkbibliotekens del handlar det inte bara om att erbjuda digitala tjänster utan också om att skapa förutsättningar för användningen av dessa. En viktig sådan förutsättning är att överbygga den så kallade *digitala klyftan* där fokus inte bara ligger på att skapa tillgång till digitala tjänster/verktyg, utan också på att främja en digital kompetens bland allmänheten (jämför Bertot, 2016). Enligt en kartläggning av den "digital teknik, handledning och kompetens" (Norberg, 2017, s. 8) som folkbibliotek i Sverige erbjuder, görs i 80% av kommunerna insatser för att stärka den digitala kompetensen. Samma kartläggning visar att mångfalden är stor när det handlar om vilka aktiviteter som erbjuds i detta syfte. Dessa består bland annat av aktiviteter som berör medie- och informationskunnighet. Här handlar det exempelvis om källkritikföreläsningar och/eller informationssökning/sökfunktioner. Andra erbjudna aktiviteter behandlar digitalt skapande såsom filmskapande och programmering. Ytterligare andra kretsar kring så kallad samhällsinformation och klargör exempelvis Försäkringskassans e-tjänster (Norberg, 2017). De nämnda satsningarna till trots kan en utmaning för folkbibliotek vara att få dessa aktivitetens målgrupper att komma till folkbiblioteken. För det är inte säkert att folkbibliotek är det primära valet för personer med begränsad digital kompetens. En intervjustudie med en grupp pensionärer visar att när dessa respondenter behövde ha hjälp med en digital fråga, vände de sig inte till folkbibliotek utan till sin förra arbetsplats (Reneland-Forsman, 2018).

Vid resonemang om digital utveckling är det svårt att inte nämna en annan utveckling som den digitala har stärkt - det handlar här om en utveckling som har öppnat för ett breddat medproducerande deltagande. Lessig (2008) pekar på hur landskapet för kultur- och informationsförsörjning har förändrats bland annat under inflytande av den delningsekonomi som tillämpas i digitaliserade miljöer. Själva utvecklingen beskrivs i litteraturen på olika sätt. Ett sätt är att benämna det som en utveckling från att kultur- och informationsförsörjande verksamheter har varit utformade enligt en *konsumerande logik* till att dessa verksamheter

nu i en allt större utsträckning utformas efter en *medproducerande logik*. Konsumerande logik, som dominerat kultur- och informationsförsörjningen under 1900-talet, tar sin utgångspunkt i att ett fåtal kultur- och informationsproducenter förmedlar kultur- och informationsprodukter och tjänster till en bred allmänhet (Lessig 2008; Rasmussen, 2016). Förhållningssättet känns igen från massmedia där ett fåtal sändare riktar sig till många, samt också från stora konserter där ett fåtal utövare uppträder för en månghövdad publik. Användaren av dessa tjänster kan välja mellan att ta emot den erbjudna tjänsten eller varan, eller också att låta bli. Konsumerande logik kan också illustreras med en idé om varuhus (se Englund, 2003, s. 197–203). Englund skriver om varuhus, men i denna text appliceras resonemanget även på folkbibliotek. Likheterna är betydande. Varuhus och folkbibliotek kan båda tjäna syftet att utvidga individens värld och självbild. Båda erbjuder individen möjligheter att välja, utmanas och begrunda bland ett brett utbud, och att få tillgång till tidigare outhärliga nya intryck. Tillgång skapar efterfrågan. Initiativriktningen för både varuhus och folkbibliotek går från de få till de många. Framväxten av varuhus och folkbibliotek enligt public library-modell skedde tidsmässigt parallellt. Den medproducerande logiken å sin sida tar sin utgångspunkt i att användare också fungerar som producenter; att användaren bidrar till produkten, som medskapare.

Eftersom kärnan i folkbiblioteksverksamheter av tradition har varit att ett fåtal bibliotekarier samlar in, organiserar och förmedlar dokument riktade till en bred allmänhet, kan folkbibliotekens kärnverksamheter sägas vara uppbyggda kring en konsumerande logik. Under de senaste decennierna har bland annat den digitala utvecklingen möjliggjort ett medproducerande deltagande från användarnas sida. Under historien har folkbibliotek anpassat sig till den befintliga samtida tekniken (Hansson, 2010; Lindberg 2012; Preer, 2006) - detta är därmed inget nytt. Det som är nytt är att användarnas medproducerande deltagande kan komma att förändra relationen mellan folkbibliotek och dess användare när användaren nu går från att vara en konsument av folkbibliotekens förmedlade verksamhet till att vara medproducent av densamma (se Jochumsen, Rasmussen, Skot-Hansen, 2015; Rasmussen, 2016). Tilläggas bör att även om den digitala utvecklingen har möjliggjort ett medproducerande deltagande är det sistnämnda inget nytt. I den analoga verksamheten har medproducerande aktiviteter erbjudits och erbjuds (Michnik, 2018; Rasmussen, 2016).

3. Metod

3.1 Datainsamlingsmetod

Användning av folkbibliotek respektive olika former av internetanvändning kan beskrivas med hjälp av olika variabler. I vår sambandsprövning har vi utgått från SOM-data som har samlats in genom 2007, 2012 respektive 2017 års SOM-undersökningar. Därmed är vår studie begränsad till de frågor som har ställts i de utskickade SOM-enkäterna. Det kan betraktas som en svaghet men samtidigt ger det oss nationella data som vi på egen hand inte hade kunnat samla in.

Med motiveringen att täcka in folkbiblioteksanvändning av både analog och digital art har vi valt att utifrån den befintliga uppsättningen enkätfrågor beskriva användningen av folkbibliotek genom variabelerna *Analoga biblioteksbesök* och *Digitala biblioteksbesök*. I SOM-enkäterna efterfrågas olika former av internetanvändning. Här har vi valt följande tre: *informationssökning*, att ta del av *nyheter/nyhetstjänster* och användning av *sociala medier*.

Vi ser att dessa representerar olika former av internetanvändning (jämför Blank & Groselj, 2014). I tabell 1 nedan redovisar vi hur frågorna som låg till grund för vår studie var formulerade.

Tabell 1. Frågornas formulering i SOM-enkäterna.

Variabel	2007 års enkät	2012 års enkät	2017 års enkät
<i>Analoga biblioteksbesök</i>	Enkätfråga: "Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna gjort följande?" Alternativ: <i>Besökt bibliotek.</i>		
<i>Digitala biblioteksbesök</i>	I 2007 års enkät var frågan formulerad: "Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna gjort följande på internet, i privat syfte?" I 2012 och 2017 års enkät var frågan formulerad: "Och hur ofta har du gjort följande på internet?" I samtliga tre enkäters fall var alternativet: <i>Gjort biblioteksärenden.</i>		
<i>Informationssökning</i>	I 2007 års enkät var frågan formulerad: "Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna gjort följande på internet, i privat syfte." I 2012 och 2017 års enkät var frågan formulerad: "Och hur ofta har du gjort följande på internet?" I samtliga tre enkäters fall var alternativet: <i>Sökt information/fakta.</i>		
<i>Ta del av nyheter/nyhetstjänster</i>	I 2007 års enkät var frågan formulerad: "Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna gjort följande på internet, i privat syfte?" I 2012 och 2017 års enkät var frågan formulerad: "Och hur ofta har du gjort följande på internet?" I samtliga tre enkäters fall var alternativet: <i>Tagit del av nyheter/nyhetstjänst.</i>		
<i>Användning av sociala medier</i>	Enkätfråga: "Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna gjort följande på internet?" Alternativ: <i>Deltagit i s.k. webbcommunity (LunarStorm, Facebook etc.)</i> Observera att alternativen <i>Deltagit i diskussionsforum, Läst någon blogg, Skrivit egen blogg, Deltagit i en virtuell värld online (Second Life, Project Entropia etc.)</i> och <i>Lagt ut video/musik (YouTube etc.)</i> anges som egna alternativ och ingår därmed inte i alternativet <i>Deltagit i s.k. webbcommunity.</i>	Enkätfråga: "Och hur ofta har du gjort följande på internet?" Alternativ: <i>Använt sociala medier (Facebook, Twitter).</i> Observera att alternativen <i>Läst någon blogg</i> och <i>Skrivit egen blogg</i> anges som egna alternativ och ingår därmed inte i alternativet <i>Använt sociala medier.</i>	Enkätfråga: "Och hur ofta har du gjort följande på internet?" Alternativ: <i>Använt sociala medier (Facebook, Instagram, Twitter).</i> Observera att alternativen <i>Läst någon blogg</i> och <i>Skrivit egen blogg</i> samt <i>Lärt mig nya saker med hjälp av Youtube</i> anges som egna alternativ och ingår därmed inte i alternativet <i>Använt sociala medier.</i>

Vi vill uppmärksamma läsaren av denna text på att i den enkätfråga som ligger till grund för variabeln *Analoga biblioteksbesök* specificeras inte att det är analoga besök som menas.

Såsom frågan är formulerad har vi ändå utgått från att det är denna förståelse som SOM-enkätens respondenter har haft när de har besvarat frågan. Variabeln *Digitala biblioteksbesök* bygger på en enkätfråga i vilken biblioteksärenden som utförs via internet efterfrågats. I SOM-enkäterna specificeras inte vad som menas med detta. Anledningen till varför vi benämner variabeln som *Digitala biblioteksbesök* är att vi ser att de i frågan efterfrågade ärendena utförs under ett digitalt besök.

Det kan uppfattas som oklart hur *sociala medier* definieras i SOM-enkäten. Såsom tabell 1 visar ges Facebook, Instagram och Twitter som exempel på sociala medier. Däremot placeras exempelvis läsning och skrivning av bloggar som ett eget alternativ och betraktas följaktligen inte som sociala medier i detta sammanhang. Vidare kan det också uppfattas som oklart vilka aktiviteter som räknas in i *Ta del av nyheter/nyhetstjänster*. En del personer skulle kunna förstå det som att man tar del av gammalmedias nätversioner. Andra personer skulle kunna ha en vidare förståelse och mena att man kan ta del av nyheter/nyhetstjänster genom att titta på YouTube eller i sitt Facebookflöde.

Risk finns också för att variablerna går in i varandra när två eller flera av de handlingar som efterfrågas i SOM-enkäterna sker samtidigt. Detta kan till exempel ske om en användare publicerar en fråga på ett folkbiblioteks Facebooksida. Det innebär i så fall användaren dels använder sociala medier, dels utför ett biblioteksärende på internet. Utifrån SOM-materialet går det inte att fastställa huruvida användaren i detta exempel kommer att svara att hen har använt sociala medier, eller gjort ett biblioteksärende på internet eller både ock.

3.2 Dataanalysmetod

I denna studie består de beroende variablerna av *Analog biblioteksbesök* och *Digitala biblioteksbesök*. Variablerna *Informationssökning*, *Ta del av nyheter/nyhetstjänster* och *Användning av sociala medier* är oberoende variabler. Sambandet mellan dessa har prövats med hjälp av en binär logistisk regressionsanalys (med inspiration från Vakkari, 2012). Val av statistisk metod innebär att vi har studerat om oddsen för analog respektive digitala folkbiblioteksbesök ökar om de valda formerna av internetanvändning förekommer.

Två binära logistiska regressionsanalyser har genomförts i SPSS. För att säkerställa att de oberoende variablerna inte korrelerar med varandra beräknade vi Pearsons korrelationskoefficient. En korrelationskoefficients värde sträcker sig från -1 till +1. "A correlation of 0 indicates no relationship at all, a correlation of 1.0 indicates a perfect positive correlation, and a value of -1.0 indicates a perfect negative correlation" (Pallant, 2010, s. 134). När korrelationskoefficienten har ett värde som är högre än 0,5 brukar det betraktas som ett tecken på ett starkt samband (Pallant, 2010). Detta inträffade inte i vår studie.

Vi vill uppmärksamma läsaren av denna text på att de prövade variablerna är binära, de har två värden. När SOM-enkäternas respondenter har besvarat frågorna som presenteras i tabell 1, har de fått välja mellan ett olika svarsalternativ. I fallet med enkätfrågan: "Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna gjort följande? Alternativ: Besökt bibliotek". Har svarsalternativen exempelvis varit: *Ingen gång*, *Någon gång under de senaste 12 månaderna*, *Någon gång i halvåret*, *Någon gång i kvartalet*, *Någon gång i månaden*, *Någon gång i veckan* och *Flera gånger i veckan*. I vår studie har dessa slagits samman till två värden: *Har besökt* respektive *Har inte besökt*. Samma sak har varit fallet med de övriga enkätfrågorna som

presenteras i tabellen. Detta kan betraktas som problematiskt då vi inte gör någon skillnad mellan hög- och lågfrekventa användare/besökare. Anledningen till varför de två beroende variablerna, *Analog biblioteksbesök* och *Digitala biblioteksbesök*, är binära är att vi ville använda oss av samma analysmetod, binär logistisk regressionsanalys, som Vakkari för att möjliggöra jämförelser med hans resultat. I en binär logistisk regressionsanalys är just den beroende variabeln binär. Att de tre oberoende variablerna är binära beror på att en majoritet av de respondenter som har svarat att de använder internet på olika sätt har angivit att de gör det flera gånger i veckan eller oftare. Därmed är det en liten minoritet som har svarat att de använder internet mer sällan än så.

4. Resultat

Kapitlet är uppdelat i två avsnitt, i varje avsnitt presenteras resultatet från en av de genomförda regressionsanalyserna.

4.1 Analog biblioteksbesök * tre former av internetanvändning

I detta avsnitt presenteras resultatet av den regressionsanalys i vilken den beroende variabeln har bestått av *Analog biblioteksbesök* och de oberoende variablerna har bestått av *Informationssökning*, *Ta del av nyheter/nyhetstjänster* och *Användning av sociala medier*.

Tabell 2. Exp (B) är oddskvoten som anger förhållandet mellan den beroende variabeln och de tre oberoende variablerna. I tabellen visas endast signifikanta värden.

Variabel	År 2007: Exp (B)	År 2012: Exp (B)	År 2017: Exp (B)
<i>Informationssökning</i>	2,573	2,371	1,890
<i>Användning av sociala medier</i>	Icke signifikant - p-värde är högre än 0.05	Icke signifikant - p-värde är högre än 0.05	1,278
<i>Ta del av nyheter/nyhetstjänster</i>	1,341	Icke signifikant - p-värde är högre än 0.05	1,467

Det resultat som presenteras i tabell 2 visar att sambandet mellan analog folkbiblioteksbesök och informationssökning på internet har försvagats under den studerade perioden. År 2007 var oddsen för analog folkbiblioteksbesök nästan 2.6 gånger större bland de personer som har svarat att de använder internet för att söka efter information jämfört med de personer som har svarat att de inte använder internet på detta sätt. Motsvarande siffra tio år senare är 1.9. En liknande utveckling kan inte observeras när det handlar om de två andra prövade internetanvändningsformerna. I fallet med användning av sociala medier har det prövade sambandet för år 2007 respektive 2012 visat sig vara icke signifikant. Gällande användning av internet för att ta del av nyheter kan vi i tabell 2 se att skillnaden mellan det samband som har mätts 2007 respektive 2017 inte är stor.

Det presenterade resultatet visar vidare att sambandet mellan analog folkbiblioteksbesök och internetanvändning ser olika ut beroende på aktivitetsform. Både år 2007 och 2017 var sambandet mellan analog folkbiblioteksbesök och informationssökning på internet starkare än sambandet mellan analog folkbiblioteksbesök och användning av internet för att ta del av

nyheter. Noteras bör att 2017 har denna skillnad minskat, beroende på att det förstnämnda sambandet har försvagats.

4.2 Digitala biblioteksbesök * tre former av internetanvändning

I detta avsnitt presenteras resultatet av den regressionsanalys i vilken den beroende variabeln har bestått av *Digitala biblioteksbesök* och de oberoende variablerna har bestått av *Informationssökning*, *Ta del av nyheter/nyhetstjänster* och *Användning av sociala medier*.

Tabell 3. Exp (B) är oddskvoten som anger förhållandet mellan den beroende variabeln och de tre oberoende variablerna. I tabellen visas endast signifikanta värden.

Variabel	År 2007: Exp (B)	År 2012: Exp (B)	År 2017: Exp (B)
<i>Informationssökning</i>	Icke signifikant - p-värde är högre än 0.05	Icke signifikant - p-värde är högre än 0.05	Icke signifikant - p-värde är högre än 0.05
<i>Användning av sociala medier</i>	1,823	1,837	2,592
<i>Ta del av nyheter/nyhetstjänster</i>	4,144	2,064	1,997

Genom att titta på det resultat som presenteras i tabell 3 kan konstateras att samtliga gjorda prövningar mellan variablerna *Digitala biblioteksbesök* och *Informationssökning* har visat sig vara icke signifikanta. Vidare kan noteras att sambandet mellan *Digitala biblioteksbesök* och *Användning av sociala medier* respektive *Ta del av nyheter/nyhetstjänster* har förändrats men i motsatt riktning. Oddsen för digitala folkbiblioteksbesök är nästan 2.6 gånger större bland de personer som har svarat att de har använt sociala medier än bland de personer som inte har gjort det. Detta för år 2017. Motsvarande siffra 2007 var 1.8. När det handlar om att använda internet för att ta del av nyheter, har sambandet försvagats under den studerade perioden. Siffror från 2017 års SOM-undersökning visar att oddsen för att ett digitalt folkbiblioteksbesök görs är knappt två gånger större bland personer som i SOM-enkäten har uppgivit att de använder internet för att ta del av nyheter jämfört med de personer som har uppgivit att de inte använder internet på detta sätt. År 2007 låg denna oddskvot på drygt 4.

5. Diskussion

I vårt resultatkapitel har vi visat att oddsen för såväl analoga som digitala folkbiblioteksbesök ser olika ut beroende på internetanvändningsform: en någon starkare relation finns mellan analoga folkbiblioteksbesök och informationssökning på internet, än mellan analoga folkbiblioteksbesök och användning av nyheter/nyhetstjänster på internet respektive användning av sociala medier. SOM-undersökningens resultat visar vidare att en majoritet av respondenterna har svarat att de använder internet till att söka efter information, ta del av nyheter och använda sociala medier (Bergström, 2018). Användning av internet kan därmed inte förstås som en enhetlig aktivitet, då mycket skilda behov förväntas bli tillgodosedda. Variation ifråga om vilka behov folkbibliotek har att möta, både rörande analoga och digitala verksamheter samt ifråga om förhållningssätt till kultur- och informationsförsörjning, gör det tydligt att metoderna för att beskriva folkbibliotekens åtaganden i ett digitaliserat samhälle behöver utvecklas. Diskussionen om folkbibliotekets roll behöver nyanseras. Att tala om

internetanvändning respektive folkbiblioteksanvändning utgör ett alltför trubbigt redskap. Vakkari (2012) finner samband mellan analog användning av folkbibliotek och internetanvändning för att erhålla information (i olika syften, såsom Vakkaris studie har varit utformad), och detta samband har vi också sett i vårt resultat. Detta betraktar vi huvudsakligen som ett uttryck för en konsumerande logik, och som ett traditionellt sätt att använda folkbibliotek. Förhållningssättet kan likna folkbibliotek med ett varuhus för kultur och information (jfr Englund, 2003).

Agerandet vid informationssökning skiljer sig från användning av sociala medier som snarare kan sägas bygga på en medproducerande logik då deras innehåll är användargenererat (Fuchs, 2014; Kaplan & Haenlein, 2010). En förklaring till vårt resultat skulle kunna vara att personer väljer olika aktörer beroende på behov. Närmare bestämt att man söker sig till folkbibliotek när man är i behov av information, snarare än om man är i ett socialt behov av att kommunicera, vilket kan tillgodoses av ex. sociala medier. Samtidigt visar återkommande rapporter att fler personer konsumerar sociala medier än producerar (se t.ex. Davidsson & Thoresson, 2017). Beaktas bör också att en och samma person kan ha flera olika behov, i detta fall ett informationsbehov och ett socialt kommunikationsbehov. Detta verkar dock inte vara aktuellt i vår studies fall då den korrelationsprövning, för vilken vi redogör i avsnitt 3.2, visar att korrelationen mellan *Informationssökning och Användning av sociala medier* är svag. För 2017 hade Pearsons korrelationskoefficient ett värde på 0,253, tio år tidigare var motsvarande värde 0,101. I båda fallen kan korrelationen mellan de båda internetanvändningsformerna därmed betecknas som svag. Pallant (2010) skriver att gränsen till ett medelstarkt samband går vid 0.3.

Samtidigt visar det resultat som presenteras i tabell 2 respektive tabell 3 att sambandet mellan olika former av internetanvändning och folkbiblioteksbesök, analoga som digitala, har förändrats under perioden 2007–2017. I tabell 2 visas att relationen mellan analoga folkbiblioteksbesök och informationssökning har försvagats sedan år 2007. När vi under arbetet med denna text har studerat SOM-data från 2007, 2012 respektive 2017 framkom att andelen personer som söker efter information online har ökat. Bland de respondenter som hade svarat på frågan 2007 uppgav drygt 93 % att de hade sökt efter information på internet minst en gång under de gångna 12 månaderna. Motsvarande siffra för 2017 är drygt 97 %. Annan redovisning av SOM-data över medborgarnas informationssökning på internet visar också på en kraftig uppgång. Bergström (2018) redovisar att 2007 angav 60 % att de sökte efter information/fakta på internet minst en gång i veckan, 2017 var motsvarande siffra 83 %. Till detta bör tilläggas att andelen analoga folkbiblioteksbesökare inte har minskat under den studerade perioden. Även om det överlag finns en nedåtgående trend vad gäller analoga folkbiblioteksbesök, ligger andelen respondenter som har svarat att de har besökt ett folkbibliotek minst en gång per år i princip på samma nivå 2017 (54 %) som 2007 (53 %). Man går därmed på folkbibliotek i samma utsträckning (Eriksson & Michnik, 2018). Så å ena sidan har informationssökning online ökat, å andra sidan ligger de analoga biblioteksbesöken på en konstant nivå och å tredje sidan har sambandet mellan analoga folkbiblioteksbesök och informationssökning på internet minskat. Många satsningar sker på svenska folkbibliotek för att öka den allmänna digitala kompetensen (Norberg, 2017), i dessa deltar förmodligen personer som inte brukar söka efter information på internet. En förklaring kan vara att dessa personer, när de känner sig tillräckligt digitalt kompetenta och bekväma med digitala verktyg, söker sig vidare till tjänster utanför det analoga folkbiblioteket, att de personer som söker

efter information på internet i en allt högre utsträckning ordnar sin informations- och kulturförsörjning genom andra kanaler än det analoga folkbiblioteket. Eftersom det prövade sambandet med digitala folkbiblioteksbesök som beroende variabel inte var signifikant (se tabell 3), kan vi inte säga huruvida en tänkbar förklaring skulle kunna vara att de ovan nämnda personerna söker sig vidare till digitala folkbibliotekstjänster eller om de lämnar folkbibliotekstjänsterna helt.

I tabell 3 visas vidare att relationen mellan digitala folkbiblioteksbesök och användning av sociala medier respektive att man tar del av nyheter på internet också har ändrats genom att den förra har stärkts medan den senare nämnda har försvagats. Vi har tidigare sökt att förklara skillnaden i samband mellan analoga folkbiblioteksbesök och olika former av internetanvändning genom att hänvisa till tanken om huruvida användningsformerna kan sägas vila på en konsumerande eller medproducerande logik. Här verkar det istället finnas ett starkare samband mellan digitala folkbiblioteksbesök och användningsformer som i grunden vilar på en medproducerande logik (*Användning av sociala medier*) än en konsumerande (*Ta del av nyheter/nyhetstjänster*). Samtidigt är det inte möjligt att säga hur folkbibliotek används vid digitala besök, om en konsumerande eller medproducerande logik är dominerande, eftersom digitala bibliotekstjänster är av mycket varierad art (Buchanan & McMenemy, 2010; Gould & Gomez, 2010).

Med utgångspunkt i ovanstående anser vi att det finns skäl att fördjupa diskussionen om både folkbiblioteksanvändning och internetanvändning, genom att skilja mellan kultur- och informationsförsörjning med utgångspunkt i konsumerande respektive medproducerande logik, då dessa logiker kan peka på olika, förekommande behov. För att lättare identifiera variationen av folkbibliotekets verksamhet i ett alltmer digitaliserat samhälle har vi konstruerat en matris, som uppmärksammar både förhållningssätt och utbud (se tabell 4). I matrisen görs ingen skillnad på bibliotekariens eller användarens roller eller behov, vilket kan betraktas som en svaghet. Dessa aspekter kan utvecklas vid en förädling av matrisen. Det skall noteras att folkbibliotek återfinns i en kontext av andra både analoga och digitala verksamheter, och av att omgivningen har att förhålla sig till både konsumerande och medproducerande logiker. En fråga att ställa är vilken plats, roll och funktion just *folkbibliotek* har i denna kontext (jfr Eriksson et al. 2013; Rasmussen 2016).

Tabell 4. Exempel på variationer inom samtida folkbiblioteksverksamhet, belysande både förhållningssätt (logikerna) och bibliotekens utbud (verksamheterna). Med versaler anges agerande som har hämtats från textens resultatkapitel. Övrigt är egenkomponerade exempel för att matrisen lättare ska kunna förstås.

	Analog biblioteksverksamhet	Digital biblioteksverksamhet
Konsumerande logik	<ul style="list-style-type: none"> ● Traditionell <i>distribution</i> av kultur och information. ● Låna analoga dokument, som läses på godtycklig plats. ● Läsa/använda medier på plats i biblioteket. ● Slå upp något/skaffa fakta. ● Envägs-kulturyttringar (författaruppläsningar, konserter, föreställningar, etc.) 	<ul style="list-style-type: none"> ● ACCESS TILL INTERNET (för olika ändamål). ● SÖKA INFORMATION PÅ INTERNET ● ANVÄNDA SOCIALA MEDIER (LÄSA/TITTA) ● TA DEL AV NYHETER (LÄSA/TITTA) ● Traditionell biblioteksverksamhet som görs tids- och rumsberoende. Det kan handla om att transformera traditionell analog biblioteksverksamhet till digital form. ● Folkbibliotekens webbplatser. ● Kataloger och databaser görs tillgängliga på nätet. ● Distribution av e-böcker.
Medproducerande logik	<ul style="list-style-type: none"> ● Bokcirklar, brukarråd, biblioteksklubbar, skrivklubbar där alstren införlivas i samlingen... ● "Nu målar vi i klubben om på bibblan för att få det som vi vill ha det!" ● Författarkvällar med samtal. ● Språk-café. 	<ul style="list-style-type: none"> ● ANVÄNDA SOCIALA MEDIER (PUBLICERA SJÄLV) ● TA DEL AV NYHETER (SKRIVA, EX. KOMMENTERA) ● Gemensamt digitalt författande i bibliotekets regi. Gemensamt administrerad sajt för biblioteket och dess tjänster. ● Studiomässiga digitala musikinspelningar på bibliotek. ● Gränsfall mellan digital/analog: unga som handleder pensionärer i IT.

6. Litteraturförteckning

Alngren, M. (2017). *Folkbibliotek i förändring: navigera med medie- och informationskunnighet*. Lund: BTJ Förlag.

Balling, G., Alsted Henrichsen, L., & Skouvig, L. (2008). Digital reading groups: Renewing the librarian image. *New Library World*, 109(1/2), 56–64.

Bergström, A. (2018). En digital palett. I U. Andersson, A. Carlander, E. Lindgren & M. Oskarson (Red.), *Sprickor i fasaden*. (s. 265–278). Göteborg: SOM-institutet.

Bertot, J. C. (2016). Building Digitally Inclusive Communities: the Roles of Public Libraries in Digital Inclusion and Development. *ICEGOV '15–16 Proceedings of the 9th International Conference on Theory and Practice of Electronic Governance*, 95–102.

Bibblan svarar (2018, 30 augusti). En nationell digital informationsdisk [Blogginlägg]. Hämtad från: <https://vrsamtalet.wordpress.com/2018/08/30/en-nationell-digital-informationsdisk/>

Blank, G. & Groselj, D. (2014). Dimensions of Internet use: amount, variety and types. *Information, Communication & Society*, 17(4), 417–435.

Buchanan, S., & McMenemy, D. (2010). Towards a public library digital service taxonomy. I M. Lalmas, J. Jose, A. Rauber, F. Sebastiani, & I. Frommholz (Red.). *Research and Advanced Technology for Digital Libraries* (s. 425–428). Berlin & Heidelberg: Springer Berlin Heidelberg.

Choy, F. C. (2011). From library stacks to library-in-a-pocket: Will users be around?. *Library Management*, 32(1/2), 62–72.

Davidsson, P. & Thoresson, A. (2017). *Svenskarna och internet 2017: undersökning om svenskarnas internetvanor*. Stockholm: IIS, Internetstiftelsen i Sverige

Englund, P. (2003). *Tystnadens historia och andra essäer*. Stockholm: Atlantis

Eriksson, C.M, Michnik, K.E; Nordeberg, Y. (2013). The public library user and the charter tourist: two travellers, one analogy. *Information Research*, 18(3). <http://www.informationr.net/ir/18-3/colis/paperC04.html#.Wq7SVCPMzBU>

Eriksson, C. & Michnik, K. (2018). Biblioteket på samhälleberget. I U. Andersson, A. Carlander, E. Lindgren & M. Oskarson (Red.), *Sprickor i fasaden*. (s. 233–247). Göteborg: SOM-institutet.

Fuchs, C. (2014). *Social media: a critical introduction*. London: Sage Publications

Gould, E. & Gomez, R. (2010). New challenges for libraries in the information age: A comparative study of ICT in public libraries in 25 countries. *Information Development*, 26(2), 166–176.

Hansson, J. (2010). *Libraries and identity: The role of institutional self-image and identity in the emergence of new types of libraries*. Oxford: Chandos.

Hansson, J. (2015). Documentality and legitimacy in future libraries – an analytical framework for initiated speculation. *New Library World*, 116(1/2), 4–14.

Höglund, L. (2017). Biblioteken fortsatt välanvända med höga betyg. I U. Andersson, J. Ohlsson, H. Oscarsson & M. Oskarsson (Red.), *Larmar och gör sig till. SOM-undersökningen 2016. SOM-rapport nr 70* (s. 329–341). Göteborg: SOM-institutet.

Jochumsen, H., Skot-Hansen, D. & Rasmussen, C. H. (2015). Towards Culture 3.0 - Performative space in the public library. *International Journal of Cultural Policy*. 23(4), 512–524.

Kaplan, A.M. & Haenlein, M. (2010). Users of the world, unite! The challenges and opportunities of social media. *Business Horizons*, 53(1), 59-68.

Kronqvist-Berg, M. (2014). *Social media and public libraries: exploring information activities of library professionals and users*. Åbo: Åbo Universitet.

Kungliga biblioteket (2017a). Tabeller. Hämtad 2017-03-18 från http://biblioteksstatistik.blogg.kb.se/files/2017/05/Tabeller_Bibliotek_2016_slutversion.xls

Kungliga biblioteket (2017b). *Bibliotek 2016*. Stockholm: Kungliga biblioteket. http://biblioteksstatistik.blogg.kb.se/files/2017/05/Rapport_Bibliotek2016.pdf

Lessig, L. (2008). *Remix: making art and commerce thrive in the hybrid economy*. New York: Penguin Press.

Lindberg, J. (2012). Professionen tar form - teknik och genus i fokus. I A. Frenander & J. Lindberg (Red.) *Styra eller stödja? Svensk folkbibliotekspolitik under hundra år*. (s. 217–270). Borås: Högskolan i Borås.

Michnik, K. (2018). *Samhällets allt-i-allo?: Om folkbibliotekens sociala legitimitet*. Borås: Högskolan i Borås.

Norberg, I. (2017). *Insatser för digital kompetens på folkbiblioteken. En studie om folkbibliotekens arbete med digital delaktighet*. Sveriges kommuner och landsting. <https://skl.se/download/18.5160ef2615dce507980b597e/1503062786927/RAPPORT-INSATSER-FÖR-DIGITAL-KOMPETENS-PÅ-FOLKBIBLIOTEKEN.pdf>

Pallant, Julie (2010). *SPSS survival manual: a step by step guide to data analysis using SPSS*. Maidenhead: Open University Press/McGrawHill.

Preer, J.L. (2006). "Louder Please": Using Historical Research to Foster Professional Identity in LIS Students. *Libraries & the Cultural Record*, 41(4), 487–496.

Rasmussen, C. H. (2016). The participatory public library: the Nordic experience. *New Library World*, 117(9/10), 546–556.

Sigler, K., Jaeger, P.T., Bertot, J.C., McDermott, A.J., DeCoster, E.J. & Langa, L.A. (2011). The Role of Public Libraries, the Internet, and Economic Uncertainty. I A. Woodsworth (Red.), *Librarianship in Times of Crisis* (Advances in Librarianship, Volume 34) (s. 19–35). Bingley: Emerald Group Publishing Limited.

Reneland-Forsman, L. (2018). 'Borrowed access' – the struggle of older persons for digital participation. *International Journal of Lifelong Education*, 37(3), 333–344.

Vakkari, P. (2012). Internet use increases the odds of using the public library. *Journal of Documentation*, 68(5), 618–638.